

Motion till riksdagen 2012/13:Fi285

av **Annika Lillemets m.fl. (MP)**

Demokratisera i stället för privatisera offentlig sektor

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ta initiativ till ett utvecklingsprogram för kommuner och landsting, baserat på samma grundprinciper som det norska Kvalitetskommuneprogrammet.

Bakgrund

Ett genomgripande systemskifte har ägt rum i Sverige under de senaste 20 åren. Offentligt finansierade välfärdstjänster har konkurrensutsatts och privatiserats i allt högre grad.

Konkurrenslinjen motiverades med att den skulle ge höjd kvalitet, ökad effektivitet och minskade kostnader, alternativa verksamheter och en mångfald av olika utförare. Verkligheten har emellertid visat att det finns all anledning att stanna upp och tänka efter, för alla som värnar god kvalitet och inflytande för både dem som behöver offentliga tjänster och dem som utför dessa. Men också för att slå vakt om en kostnadseffektiv välfärdssektor, då allt mer talar för att det går att starkt ifrågasätta om konkurrensutsättning, privatisering och kundvalsmodeller leder till kostnadsminskningar.

I en brett upplagd studie för Studieförbundet Näringsliv och Samhälles (SNS) räkning, Konkurrensens konsekvenser – Vad händer med svensk välfärd?, har en grupp av Sveriges ledande välfärdsforskare sammanställt kunskapen om vad förändringarna lett till.

Enligt SNS går det inte att belägga några kostnadsminskningar som följd av konkurrensutsättningen av äldreomsorgen. Det finns begränsade studier som visar på högre kostnadsutveckling i kommuner med större andel privata utförare inom äldreomsorgen, men systematiska utvärderingar saknas. I SNS

Fel! Okänt namn på

antologi pekar man även på att det kan finnas kostnadsdrivande incitament, som till exempel timbaserad ersättning för äldrevården.

Stora, vinstdrivande koncerner har i långt högre utsträckning än en mångfald av små personal- eller brukarkooperativ tagit hem uppdragen.

Konkurrensen inverkar på arbetsvillkoren för de anställda inom välfärdssektorn. Enligt SNS analogi är det en högre andel heltidsanställda inom kommunal äldreomsorg än i privat. Det är också högre personaltäthet inom kommunal äldreomsorg, vilket rimligen påverkar arbetsbelastningen för de anställda. En annan viktig faktor är den lagstadgade offentlighetsprincipen och meddelarskyddet som ännu inte omfattar personal inom icke-kommunal verksamhet. Regeringen har dock påbörjat en översyn av frågan.

Den viktigaste slutsatsen i SNS översikt är att det ”råder en anmärkningsvärd brist på kunskap om effekterna av konkurrens i den svenska välfärdssektorn”. Forskarna finner inga belägg för att reformeringen av offentlig sektor medfört de stora kvalitets- och effektivitetsvinster dess tillskyndare hoppades på. Ändå tillåts den fortsätta i rasande fart.

Reservations- och reflektionslös övertro på konkurrens och privatisering av offentlig sektor råder emellertid inte överallt. I Norge har man valt en annan väg. Mellan 2007 och 2010 prövades ett alternativ till det sedvanliga privatiseringsspåret i många norska kommuner. För att öka kvaliteten och effektiviteten samt minska personalens sjukfrånvaro, sjuövertas Kvalitetskommunprogrammet. Det gick ut på att varje kommun fick skapa ett lokalt trepartssamarbete med företrädare bland kommunpolitiker, kommunens tjänstemän och de anställda i kommunal verksamhet, genom sina fackliga organisationer. På nationell nivå fanns ett sekretariat under norska motsvarigheten till Sveriges Kommuner och Landsting. Projektledare startade verksamheten i de olika kommunerna i olika omgångar. Kommunerna delades in i nätverk och erbjöds centrala nätverksträffar och support via telefon och e-post.

Den norska regeringen har benämnt programmet ”den viktigaste satsningen på kvalitetsutveckling i kommunerna”.

Närmare en tredjedel av landets kommuner, med över hälften av landets invånare, ungefär lika många med höger- som vänstermajoritet, valde att delta i programmet.

Den dåvarande ansvariga ministern, den norska centerledaren och kommunministern Åslaug Haga, såg risken att konkurrensutsättning leder till mer byråkrati och sämre tjänster. För att få fullgod privatiserad service måste avtalen med externa leverantörer vara extremt detaljerade och uttömmande för att inte skapa kryphål, där vinstmarginalen kommer från minskad service. Kommunal byråkrati ersätts av upphandlingsbyråkrati. Projektet motiverades också med de fördelar det ger att utveckla den egna personalens kompetens i stället för att köpa in extern kompetens. Om verksamhet konkurrensutsätts riskerar kommunerna att förlora kvalificerade medarbetare, vilket inte bara går ut över kvaliteten utan också kan bli dyrt i längden.

Programmet har nu utvärderats av tre olika norska forskningsinstitut. Resultaten har visat sig vara goda. Många kommuner har uppnått en förbättrad kvalitet och tydligast resultat ses i de kommuner som har deltagit längst och där de anställda har fått stort inflytande. Vidare har sjukfrånvaron stabiliserats

Fel! Okänt namn på

i kvalitetskommunerna medan den tvärtom har stigit i övriga kommuner liksom i det norska samhället i stort.

Exemplen på vad man åstadkommit genom att ta tillvara goda idéer från dem som arbetar i skolor, äldreomsorg och andra kommunala verksamheter, övriga medborgare, kommuntjänstemän och politiker, är många och varierande. Totalt genomfördes 347 projekt inom fyra verksamhetsområden: förskola, skola, vård och omsorg. Bredden var stor i projekten, både till innehåll och till omfattning.

Mer än två tredjedelar av de kommuner som deltog har konkreta planer på att vidareföra arbetsmetodikerna och samarbetsformerna.

Det norska Kommunal- och regionaldepartementet har tillsammans med arbetsgivare och flera fackförbund gått vidare med ett nytt program för perioden 2011–2015, som bygger på Kvalitetskommuneprogrammet, men med annan inriktning.

Det norska Kvalitetskommuneprogrammet skulle kunna ses som inledningen på en ny nordisk modell, som varken är toppstyrd av offentliga byråkrater eller näringslivets managementkonsulter, utan bygger på ett bottom-up-perspektiv.

Konkurrensutsättning bygger på att de som arbetar med välfärdstjänster ska spurras att göra ett bättre arbete genom konkurrens istället för samarbete. Kvalitetskommun-konceptet däremot präglas av helt andra värderingar: tro på de anställdas kompetens och kreativitet, en tillit till att de vill och kan föra verksamheten framåt. Samarbete, arbetsplatsdemokrati och underifrånstyrning kan leda långt även i vårt land. Vi föreslår därför att regeringen tar initiativ till att tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) initiera ett liknande program i Sverige. Insatsen från statligt håll skulle kunna bestå i att, tillsammans med SKL, sprida kännedom om arbetssättet och erbjuda de kommuner och landsting som vill delta mötesplatser i form av exempelvis konferenser och nätverk, sammanhållet i ett projekt utifrån samma grundprinciper som det norska Kvalitetskommuneprojektet. Effekterna av de projekt som genomförs i kommuner och landsting, avseende exempelvis kvalitet, sjukfrånvaro och ekonomi, bör följas upp och utvärderas efter en lämplig prövotid. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna som sin mening.

Stockholm den 4 oktober 2012

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutz (MP)

Stina Bergström (MP)

Jan Lindholm (MP)